

Grønlandsk kajak på restaurant i Lübeck

Af Annie Landor Laszig

»1607 havde skippere fra Lübeck medbragt et grønlandsk skib fra Nordsøen, der p.gr.a. stormen var kommet ud af kurs; Og der sad en mand i den, som kort efter døde. Derfor har man opbevaret det i Schiffergesellschaft.«

Således hedder det i historikeren Ernst Deeckes samling af »Lybeckske Historier og Sagn«, som blev udgivet første gang i 1852. Denne knappe beretning er dog ikke med i de to første udgaver, som blev redigeret af Deecke selv, men først fra den 3. udgave, der blev udgivet 1878 med efterladte skrifter af forlæggeren A. E. E. Cords. Denne citerede tekst stammer fra 4. oplag 1890 under fortælling nr. 214.

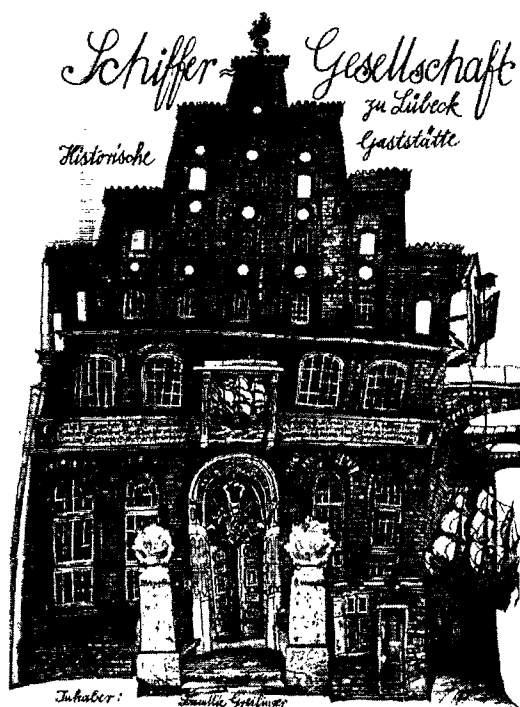
Kajakken hænger i et baglokale på restauranten Schiffergesellschaft, som er en gammel, traditionsrig restaurant i Hansestaden Lübeck. Bygningen har den for hansebyer karakteristiske kamtaktede gavle. Øverst sidder en vejrhane i form af en tremaster oven på jordkloden. Den nuværende stammer fra det 17. århundrede, men på et gammelt træsnit af byen fra 1552 ses dens forgænger.

Over indgangsdøren til restauranten ses en tremaster for fulde sejl malet på

kobber i det 17. århundrede samt bygningens årstal »anno 1535«. Bygningens maritime udseende røber dens formål, som forsamlingshus for »Skipperselskabet« – Schiffergesellschaft, som er navnet på ejeren, en slags fagforening, der kan føre sin grundlæggelse tilbage til overgangen mellem det 14. og 15. århundrede.

Det menes, at Schiffergesellschaft opstod som en sammenslutning af to foreninger, hvis medlemmer levede af skibsfart og handel. Sct. Nikolaus Bruderschaft og Sct. Annen Bruderschaft, to katolske lægbrødreordener, som blev opløst ved reformationen og grundlagt på ny i 1531, som en sammenslutning af de to. Af gejstlige prægede lægbrødre-sammenslutninger var der blevet en verdslig fagforening, hvis formål det var fortsat at tage sig af sociale opgaver inden for alt, der vedrørte søfarten.

Forfatteren er cand.pæd. i kristendomskundskab, har været sømandspræst ved den danske sømandskirke i Hamborg. Har i 20 år været rejseleder i Grønland. Er nu bosiddende i Tyskland og arbejder som journalist for Deutsche Welle, NDR, Flensborg Avis og Kristeligt Dagblad samt som foredragsholder om Danmark og Grønland.

Da man ikke længere kunne mødes i kapellerne, hvor man tidligere havde holdt til, fik man brug for selskabslokaler, og det lykkedes i 1535 at erhverve en grund på hjørnet af Breite Straße og Engelsgrube, som blev bebygget samme år.

Det, der gør Schiffergesellschaft til noget helt specielt, er det store restaurationslokale, man kommer ind i gennem vindfanget, som blev bygget, da lokalet blev offentlig restaurant i 1868. Rummet er det oprindelige selskabslokale, hvor de forskellige maritime erhverv mødtes. Men lokalet har ikke ændret sig meget siden, det blev indrettet i 1535. Ved de lange egetræsborde, som efter sigende skulle være skibsplanker, hvor tidligere beskæftigede inden for de maritime erhverv mødtes, sidder nu turister fra hele verden og nyder den helt specielle

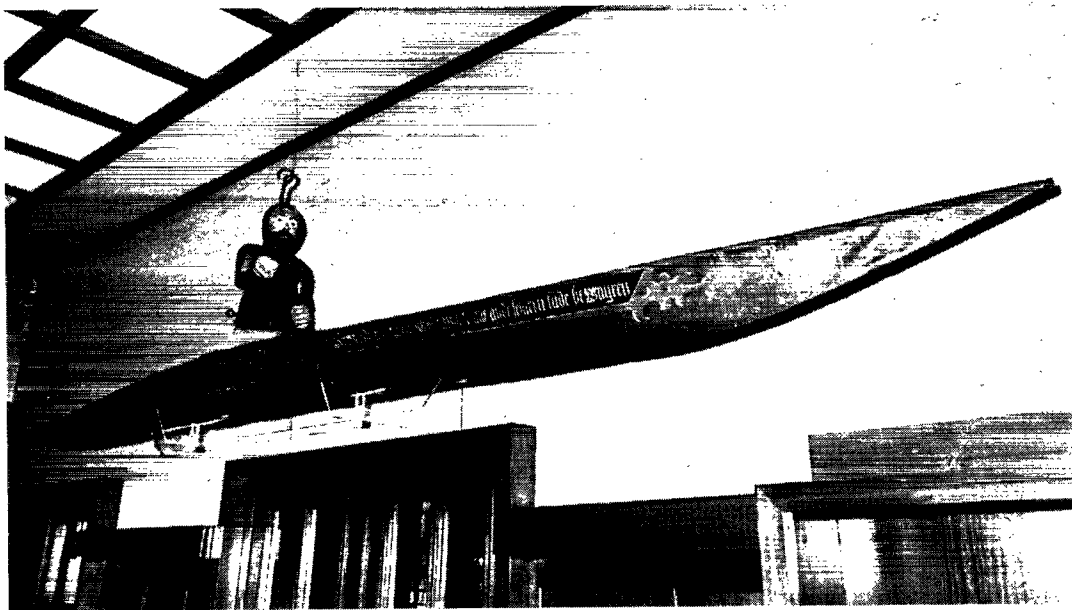
maritime atmosfære. Gamle værdifulde skibsmodeller hænger ned fra loftet, på væggene og i glasmontrer ses redskaber, søkort, bøger m.m. Selv om restauranten er offentlig tilgængelig mødes skippere stadigvæk ved hovedbordet, og Schiffergesellschaft har i dag omkring 50 skipper som medlemmer.

Men der findes endnu et lokale, som især bruges, når større grupper og busselskaber skal have noget at spise. Her i dette lokale hænger en grønlandsk kajak ret ubemærket på væggen oppe over døren. Kajakken har først fået denne placering efter den sidste restaurering i 1979, hvor den var taget ned fra væggen i det lille rum, der tjener som vindfang ved indgangen.

I 1954 blev der foretaget en kort undersøgelse af kajakkenes almene tilstand, som blot indskrænkede sig til en vurdering af den ydre forfatning. Her blev konstateret, at kajakkenes ydre, trods et tykt lag fernis, støv, nikotin- og fedtlag efter de mange år i restauranten, ikke havde lidt alvorlig skade. Ved den lejlighed blev den efterhånden kun svagt læselige tekst og årstallene dokumentarisk fastlagt.

I forskellige Lübeck-guidebøger, som omtaler Schiffergesellschaft meget indgående, overses denne historiske kajak, og selv pressechefen i Lübeck Turistinformation vidste ikke, at den grønlandske kajak fandtes i restauranten.

I »Mitteilungen der Geographischen Gesellschaft zu Lübeck« Heft 55, 1982 findes en indgående beskrivelse af kajakken i artiklen: »Der Grönländer – ein Eskimo-kajak im Hause der Schiffergesellschaft zu Lübeck«, som beskriver

Kajakken som den i dag hænger i Schiffergesellschaft.

dens historie samt de forskellige renoveringer.

Kajakken måler med en let beskadiget spids 5,30 m i længden og på det bredeste sted 0,49 m. Højden i siderne er 0,17-0,19 m, diameteren på midteråbningen er 0,36 m. Foran mandehullet er der fastbundet tre læderremme rundt om kajakken og to bagved til fastgørelse af fangstredskaber. 15 kg er kajakkens samlede vægt.

To ting falder straks i øjnene, når man ser kajakken over døren, dels bemalningen, dels træfiguren i kajakken. Den oprindelige bemaling, som først rigtigt kom frem igen efter restaureringen i 1979, stammer helt tilbage til 1607, hvor kajakken kom til Lübeck. De ældste navne, er navnene på de skippere, der tog sig af kajakken og dens placering i Schiffergesellschaft og desuden årstallet i

1607. De øvrige årstal 1668, 1821 og 1911 vidner om tidligere renoveringer. De ældste navne er skrevet med gotiske bogstaver, hvor imod de senere er påført med tidens skrift.

Men ud over navnene er der to sentenser, der også er skrevet med gotisk skrift. Den ene lyder:

De Jacht Uth Gronlandt iß min Name. Ick bin Van dar bedt in de schipper gesellschaft gekamen. Ick begere nicht mer thor Seewardt tho faren- Godt Wolde alle guden sefaren lude bewahren.

Et hidtil uagtet ordsprog var efter renoveringen til at læse igen:

Leuer, berichte mi, woll kandt maken, dat (j)derman tho dancke sy, 1607.

Det er en gammel form af Schiffergesellschafts motto, »Kunsten at gøre enhver ret, er endnu ikke fundet«.

39 navne er påmalet kajakken. 31 af

de opførte skippere har man fundet i Lübecks byarkiv under årene 1600-1608. Disse navne har naturligvis stor byhistorisk interesse.

Men ikke blot bemalingen er noget helt specielt for kajakken i Lübeck. Også den usædvanlige træfigur, som menes at være skåret i 1607 i forbindelse med, at kajakken blev ophængt i Schiffergesellschaft.

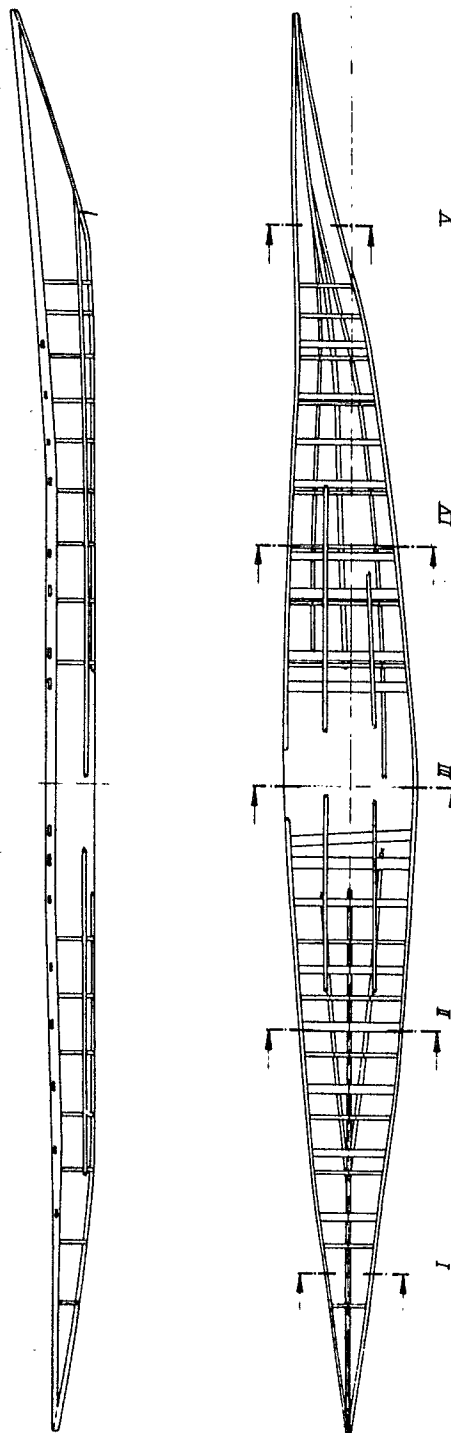
Figuren er 0,72 m høj og holder en åre i hånden. Åren er skåret af egetræ, mens figuren er skåret af en ukendt udenlandsk træsort. På et tidspunkt er åren knækket og repareret. Da man kun kan føre indfatningen tilbage til 1668, må man gå ud fra, at åren er tilføjet på det tidspunkt. Så hvis der har været en oprindelig åre, er den forsvundet. Åren ender bredt, hvad der er utypisk for en grønlandsk åre, der i øvrigt også er to-bladet.

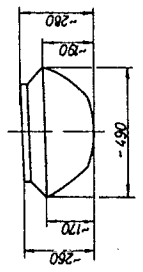
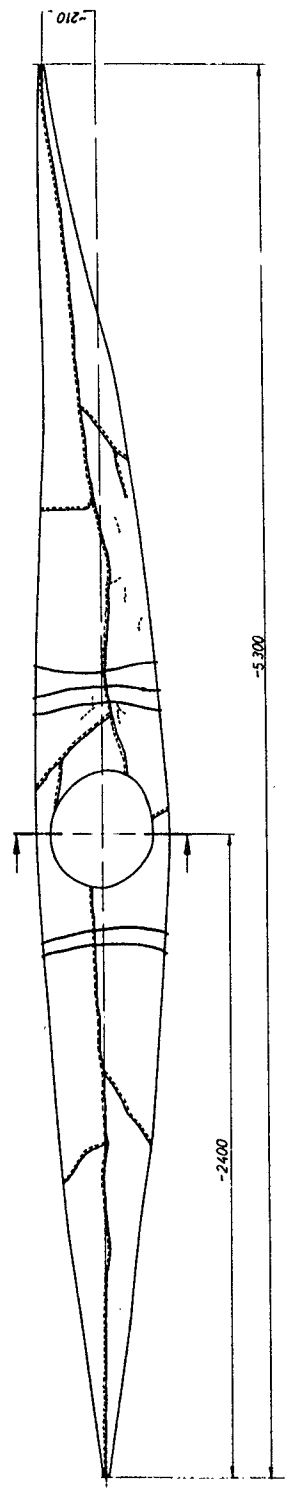
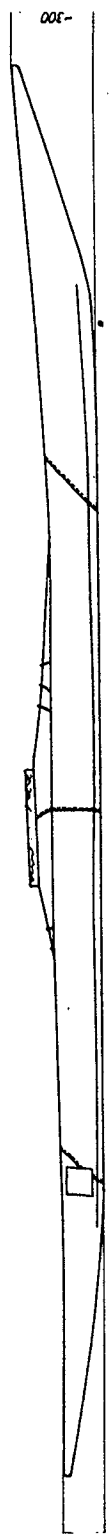
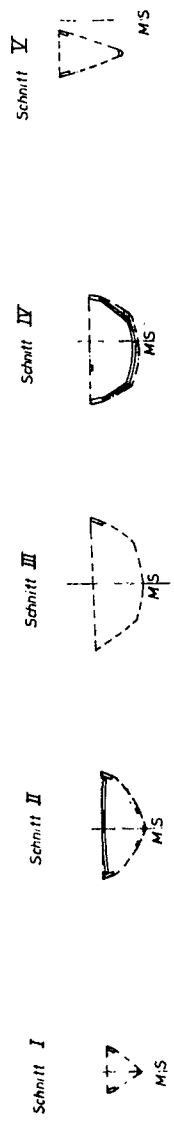
Grønlænderfiguren er skåret af ét stykke træ og har været malet fire gange, første gang i forbindelse med ophængningen i 1607, hvor anorakken var blågrøn, ved senere bemalinger i 1668, 1821 og 1911 blev den mørkebrun. Anorakkens udseende vidner om et nøje kendskab til eskimoernes levevis, som enten han, der har skåret figuren eller han, der har bestilt den, må have haft.

Derimod har ansigtet typiske europæiske træk med skæg.

Ved den tekniske undersøgelse i forbindelse med restaureringen i 1979 er det ikke lykkedes at finde ud af, hvilke skind der er brugt til kajakken. Men i følge Prof. Dipl.-Ing. Ulrich Gabler, der har stået for den tekniske erklæring, kan det p. gr.a. størrelsen ikke være sæler.

Det store spørgsmål er, hvordan denne

Kajakken er opmålt af
Ingenieurbüro Prof. Gabler.

grønlandske kajak er kommet til Lübeck. I følge Ernst Deeckes historier og sagn i 3. oplag fra 1878, skulle den være samlet op i Nordsøen. Men der findes ingen oprindelig beretning overleveret. Årstallet 1607 kan kun med sikkerhed sige, hvornår den blev hængt op i Schiffergesellschaft, men mon ikke også, det er identisk med året, da grønlandskajakken kom til hansestaden.

At grønlandske kajakmænd undertiden kom ud af kurs og blev drevet bort af vinden, findes der mange belæg for. Helt tilbage til tiden kort før vor tidsregning hedder det i et håndskrift fra Cornelius Nepos, at et skib skulle være landet med et fremmed menneske deri, det skulle efter sigende dreje sig om en »inder«. I 1944 har Richard Henning¹ forklaret, at denne »inder« måtte være en grønlander, der var kommet ud af kurs. Kaj Birket-Smith skriver »og Claudius Clavus fortæller, at han har set de grønlandske pygmæer »fangne på havet i en lille skindbåd, som nu hænger i Trondhjem domkirke«.²

Den grønlandske kajak, der befinder sig i Völkerkunde-Museum i München, stammer også fra en stranding, 1577 på den hollandske kyst.

Efter Werner Neugebauers artikel i Mitteilungen der Geographischen Gesellschaft zu Lübeck kommer en ejendommelig tilføjelse: »Erst nach Redaktionsschluß wurde bekannt, daß H. Ostermann laut Dansk Bibliografisk Leksikon XVI, Seite 384 f., den Lübecker Kajak als Beutegut des dänischen Seefahrers Godske Lindenov von dessen Grönland-Expedition des Jahres 1606 erklärt;« Og forfatteren tilføjer, at den

hidtil i Lübeck ukendte henvisning kræver nærmere undersøgelser.

I Dansk Biografisk Leksikon (1981) bind 9 står der under »Godske Lindenov«, at han også på sin anden Grønlandsekspedition røvede »nogle indfødte med kajaker af hvilke én endnu findes i Schiffergesellschafts lokale i Lübeck«. Teksten om Lindenov er forfattet af H. Ostermann. Da Lindenovs anden Grønlandsekspedition var i 1606, passer det jo forbavsende godt med, at den skulle være kommet til Lübeck året efter.

I Grønlandsk historiske Mindesmærker berettes det, at Godske Lindenov, Hans Brun og James Hall den 9. august 1606 om eftermiddagen »atter bemægtigede sig fem af de Indfødte tillige med deres Baade« for at vise dem frem for kongen. De to røvede grønlandere fra Grønlandsekspeditionen i 1605 havde vakt stor opsigt i København.

Derfor kunne man egentligt godt forestille sig, at skippere fra Lübeck havde set en af disse kajaker i København og havde erhvervet den til Schiffergesellschaft som en eksotisk skibsmodel fra det polare område.

Noter

1. Richard Henning: Terrae incognitae Bd. I, 2. Aufl. Leiden, S. 35 ff: »Inder« in Germanien und Gallien.
2. Birket-Smith, Kaj: »Eskimoerne«, 1927 s. 87.

Litteratur

- Mitteilungen der Geographischen Gesellschaft zu Lübeck. Heft 55. Zur 100. Wiederkehr des Gründungstages am 20. Januar 1882. Lübeck 1982.
- Birket-Smith, Kaj: Eskimoerne (København 1927).
- Grønlands Historiske Mindesmærker udgivne af Det kongelige Nordiske Oldskriftselskab (København 1838).
- Dittrich, Konrad: Lübecker Führer Heft 7. Die Schiffergesellschaft. (Lübeck 5. Auflage 1990).